

ZGODBA NEUSLIŠANEGA LJUBIMCA

Mira Miheličeva

Kakor vedno skrivnostno zastrta soba, v katero me je spustila Gloriina zvesta spremljevalka in spletična — koščena, namrščena, kronično nahodna in nepogrešljiva Agata — je bila podobna vsem njenim sobam po svetu, ne glede na to, ali je naša primadona stanovala v Münchnu ali Hamburgu, na Dunaju ali v Rimu, v Mar-seillu ali Parizu, v Haagu ali Ostendu, v New Yorku ali Buenos Airesu, da navedem samo kraje, kjer sem jo lahko jaz obiskal, zakaj povsod ji že zato nisem mogel slediti, ker velikokrat nisem imel zadostnih sredstev, pa tudi zato ne, ker nisem bil zmeraj natanko poučen o vseh njenih angažmájih, gostovanjih in turnejah.

Tudi v tej sobi, v katero so skozi mrežaste zavese in po poli spuščene vetrnice le tu pa tam presevale spreminjaste sončne lise, zlate, kot je bila zunaj jesen, je zavzemal največ prostora klavir s kupi not. Obkrožale so ga, kakor bi bil oblegan, mize in mizice, na katerih so stale neštete Gloriine fotografije v raznih vlogah, pa rože, kipi in kipci, steklenice in stekleničke, lonci in lončki z mazili in različni kozarci. Vmes so se gnetli stoli in stolčki, blazine in blazinice in kakšni štirje precēj zaprašeni lovorovi venci. V srebrni ročki na kuhalniku se je kakor vedno dehteče kuhala najboljša brazilska kava; kakor vedno so ležali po rožasti Aubusson preprogi svileni šolnji brez para; kakor vedno so se revije in ilustrirani časniki kopičili na omarici z gramofonom, poleg Gloriinih plošč s posnetki njenega glasu v znanih arijah, ki jih je nekoč že kje pela; kakor vedno je stala na posebnem stojalu v kotu njena posebna ljubljenska, razkošna plavolasa lasulja, v kateri je Gloria nastopila kot Violeta v Traviati; kakor vedno je vsa soba vonjala po njenem najljubšem parfumu »Narcisse Noir«. Skratka, vse mi je bilo dobro znano, in vendar je vladalo tam neko meni novo vzdušje. In pomislil sem, ne da bi se bil svoje ginjenosti sramoval: »Vzrok temu je nemara — domovina.«

Novica, da se Gloria po mnogih letih vrača domov, da bi gostovala v najinem rodnem mestu, me je našla v Parizu, kjer sem se tačas mudil kot zastopnik nekega belgijskega podjetja s slikarskimi čopiči, kar me je včasih prijetno včasih neprijetno spominjalo časov, ko čopičev še nisem prodajal, ampak slikal z njimi. Sicer pa sem zadnje čase že začel razmišljati, ali se ne bi lotil česa drugega. Je že tako, da nimam v nobenem kraju in pri nobeni stvari obstanka in je moje čustvo do Glorie nemara še edino, kar me stalno veže — če je to sploh še čustvo in ne

morda le fiksna ideja, kakor mi je nekoč zlobno oponesel neki najin skupni znanec.

Ko sem torej izvedel, da se Gloria vrača v domovino, je obšlo tudi mene domotožje; po petnajstih, ne, po dvajsetih letih me je začelo vleči, vleči tja, kakor da je moja na videz svobodno jadrajoča barka še zmerom krepko usidrana v nekem nepozabljeno pozabljenem pristanu, od koder sem nekoč neskrbno izplaval, kot da se bom vrnil ves slaven in bogat, in kamor sem se doslej le v sanjah vračal, toda ves ponižen in reven. Opravil sem čimprej formalnosti, sedel na vlak in ...

»Oprosti, da sem tako na vsem lepem vdrl k tebi, skratka, da nisem prej vprašal, ali me lahko sprejmeš. Toda nisem več strpel, moral sem te pri priči pozdraviti, to pot za spremembo na domačih tleh,« sem nekam hripavo zamrmral, mežikajoč z očmi, ki se še niso bile privadile polmraka v njeni sobi, mogoče tudi zaradi tega omotičen, ker sem si bil za obisk pri Glorii pripel na srajco trd bel ovratnik, ki ga sicer ne nosim. Pa ne samo od ovratnika — dušil sem se tudi od čustev in od nekega sramu, ki ga prvi trenutek zmeraj občutim v njeni bližini zaradi nesmisla in porazov svojega življenja. Vendar se to čustvovanje že naslednji trenutek spet umakne ponosu, ker si je moje srce izbralo ravno njo, ki je zmeraj hodila od zmage do zmage, od uspeha do uspeha in se kljub temu nekako navezala name, zakaj naj me je še tako odbijala, v svoji bližini me je le trpela, in to je bil že velik uspeh za moškega, ki ni imel nikdar uspeha.

Prijela je mojo široko, kratko, nerodno roko in jo čvrsto stisnila. »Joj, koliko let je medtem minilo!« je zaklicala z visokim pojočim glasom. Nagnila se je k meni in mi strmo, radovedno pogledala v zardeli obraz. »Kako si se zredil! In osivel! Zrastel pa še zmerom nisi, moj ubogi prijatelj!«

Ne smete misliti, da je bilo od Glorie surovo, ker je tako namignila, da sem za moškega pravzaprav premajhen. Ne, ponovila je samo, kar je večkrat slišala mene govoriti, razlagal sem ji namreč, da je po naših merilih, ki za ostalo živalstvo ne veljajo, majhna postava za človeške samce nekakšen nedostatek, ki mu moramo sposobnejši med majhnimi odpomoči tako, da drugače zrastemo, če nas je že narava v centimetrih prikrajšala. To je eden izmed razlogov, zakaj so bili doslej do malega vsi diktatorji, voditelji in najhujši razgrajachi ravno moški nenavadno majhne postave, pa tudi umetnost je področje, na katerem je mogoče dokazati, da je majhno veliko, samo da to meni ni uspelo, ker mi je bržkone manjkala potrebna doza nasilnosti. Seveda pa je nekaj čisto drugega, če se človek sam iz sebe norčuje, ali če to stori ženska, in zato me je Glorijina opazka, čeprav je nisem zameril, ven-

darle trohico zbodla, ona pa je zdajci pristavila skesano, kar je bilo zame nekaj čisto novega: »Oprosti!«

Sklonil sem se k njenim rokam in jih poljubil. Začutil sem, kako mi je eno roko izvila, in ne vem, ali me je pogladila z njo po zdaj že plešastem temenu ali ne, meni je bilo vsekakor, kot da me je pogladila sredi spreminjajočih sončnih lis in temnega vonja po črni narcisi, in zamižal sem, zakaj v meni so se sprožila ugodja, za katera bi me bili lahko zavidali uživatelji surovejših slasti, tako odvisnih od časa in drugih pogojev, nad katerimi so moja čustva docela suverena.

Ko mi je potem še drugo roko izvila, sem vzdignil glavo, odprl oči in Glorio slednjič pogledal, kakor sem si že dolgo želel, da bi jo smel spet gledati. Seveda je bila še zmerom lepa, hudo lepa, vendar ne bi bil mogel povedati, kaj sem pravzaprav pogrešal, ali pa ji ni manjkalo ničesar, temveč je bilo na nji nekaj odveč, neka zadrega ali bolestna razdraženost, ki se je izrazila tudi v njenem glasu, ko je kriknila: »Kaj me tako gledaš? Se ti zdi, da sem se tudi jaz postarala?«

»Postarala? Ti?« sem zaklical. Ta misel je bila tako nemogoča, da sem se začel naglás smejati.

Nihče ne ve, koliko let je Glorii, sicer pa je nepotrebno, da bi si s tem belili glavo, zakaj kjer je lepota, umetnost in talent, je tudi večna mladost, kljub izjavi neke njene dobre prijateljice, ki je rekla zlobno, kakor znajo samo prijateljice, da jih ima naša Gloria že precej čez petdeset. In se vam ne zdi, moj dragi Veles, da se spričo tega zelo mladostno obnaša? Menda ima nekje v domovini tudi odraslo hčerko, čeprav tega nikomur ne izda. Seveda jo ima, sem ljubeznivo gospo dostojanstveno zavrnil — celó meni je to povedala.

To je bilo tedaj, ko je odhajala na turnejo v Južno Ameriko in se je za nekaj časa spotoma ustavila v Parizu, kamor so dogodki mojega življenja, ne bom rekel, da ravno slučajno, zanesli tudi mene. Sedela sva, mislim, v eni tistih kavarnic na Montmartru, ki so, kadar ni tam tujcev, tako prijetno prazne in tihe kot v kakem ljubeznivem provinci-alnem mestecu. November je bil tako mil, da sva lahko sedela na prostem, rahlo vinjena in. ginjena, zakaj obujala sva spomine na tista daljna leta, ko je Gloria nastopila kot mlada pevka na odru najinega rodnega mesta in sem jo jaz prvič videl in slišal. Potem je dobila angažmá v Nemčiji in za zmerom zapustila domovino.

»Najteže sem se odtrgala od svoje uboge male hčerkice,« je rekla in globoko zavzdihnila.

»Kaj, ti si imela hčerko, Gloria?« sem zaklical in kar v glavo mi ni šlo, da je bila nekoč mati, tako malo se je to ujemalo z njeno ble-

ščečo prikaznijo, ki tako rekoč ni imela zasebnega življenja, ampak je bila last občudujočih opernih množic.

Otožno je pobrskala s slamico po absintu in se začela spovedovati. Poročila se je še zelo mlada. Mož je bil trinog, je rekla, ljubosumnež in surovež, zakaj hotel je po vsi sili, naj pusti gledališče in poje samo še zanj — pomisli si, to je hotel človek, ki sploh ni imel posluha. In potem kmalu otrok, plenice, cuclji... »Punčko so mi prinašali zvečer v gledališče,« je rekla, »da sem jo v odmoru po prvem dejanju nahranila, ampak moreš si misliti, da je to šlo tako meni kot otroku na živce in ni moglo dolgo trajati. Ravno tedaj se mi je ponudil angažmá v Nemčiji. Seveda sem omahovala, potem pa sem se le žrtvovala za umetnost in odšla.«

»In otrok?« sem jo vprašal sočutno in s svojo rdečo nerodno roko s kratkimi prsti pokril njeno ozko belo zapestje.

»O, mar nisem potem nič kolikokrat stala na kakšnem mostu,« je rekla Gloria in si z rutico previdno obrisala oči, »stala ob ograji in gledala v deročo reko pod seboj — v vsakem večjem mestu je reka, ali ni to čudno? — gledala v reko in si mislila: Zakaj se ne vržem v vodo? Kako morem sploh živeti, če mora moj otrok živeti brez matere? Toda klic umetnosti je bil močnejši,« je rekla Gloria, se zravnila in zasanjano nasmehnila po tisočernih lučkah Pariza, ki jih je bilo z Montmartra očarljivo gledati. »Za umetnost sem vse žrtvovala — celo v vodo nisem skočila.«

Od strani me je ošinila s svojim nekoliko premetenim, toda čarobnim nasmeškom, vtem ko so ji bile oči vlažne, tako da nisem vedel, ali misli resno ali se mi posmehuje.

»Toda dobila sem Nervenzusammenbruch — zlom živcev,« je predstavila skoraj ponosno. »Ravno pred premiero Lucie Lammermoorske.«

»Tvoji častilci so bili za gotovo hudo razočarani,« sem nekoliko ljubosumno pripomnil.

»Da, v sanatorij so mi pošiljali na kupe cvetja,« je spet veselo zažvrgolela. »Dajala sem ga sestrám, da so si z njim krasile privatno kapelico, in to mi je prineslo srečo, zakaj po tistem mi je ravnatelj opere gažo še povišal. Tistega leta sem bila najbolje plačana pevka v hiši in moja Lucia je bila — un triomphe innoui,« je rekla Gloria, ki je menda mislila, da mora v najin pogovor vpletati tudi francoske besede, ker sediva ravno v Parizu. »In študenti so me po predstavi počakali pred vhodom za pevce in me na ramah odnesli v moj hotel. To so bili časi!«

Táka je bila torej kratka, toda pretresljiva zgodba o Gloriniem materinstvu in spričo tega, da mi jo je sama povedala, ne more nihče

trditi, da je hotela komu kdaj kaj zatajiti. In vendar se je ljubezniva gospa, ki sem jo tako zavrnil, samo udarila po očeh in dejala, da sem slep — ubogi moj Veles! — slep ne samo za slabosti njenega značaja, ampak tudi za vse drugo. Mar ne vidite, kako se je pogršala, zredila in nasploh propadla?

Toda ko sem ta trenutek gledal Glorio, ki je stala pred menoj z vznemirljivim novim izrazom na obrazu, z ognjeno rdečimi, plemenito kvišku počesanimi lasmi, mogočna postava, kraljevsko odeta v višnjevo svilo in brokat, sem lahko samo znova ugotovil, da to ni resnica.

»Ali se zavedaš, da si čedalje lepša?« sem zaneseno zamrmral.

Spet mi je pomolila roko.

»Lahkomiselna, površna ženska sem, ki ne zna ceniti pravega prijateljstva!« je s tresočim se glasom zaklicala. Mimogrede je poblisnila z očmi po ogledalu. »No, če se dobro napravim, sem še čisto passable,« je nekam otožno pristavila. Nekajkrat se je rahlo udarila s hrbtom roke po podbradku. »Toda tukaj se nabira, vidiš!« In še več je govorila o tem, kako so ji zdaj vse obleke pretesne in bi morala vsekakor shujšati, toda jaz je nisem poslušal in je pravzaprav niti gledal nisem več, zakaj videl sem pred seboj čudovito prikazen, kakršno sem prvič ugledal na našem odru — ali je mogoče? — že pred petindvajsetimi leti. Takrat sem bil še študent in sem jo lahko samo od daleč občudoval, kar sem ji z vsem žarom povedal, ko sva se pozneje srečala v neki slovenski družbi v Münchnu, kjer sem jaz študiral na slikarski akademiji, ona pa je bila angažirana kot koloraturka v tamkajšnji operi.

Seveda so v našem svetu dejstva velikokrat sovražna idealom in jih moramo pri sebi premagati, če si hočemo ohraniti predstavo neskončne popolnosti, ki nam življenje sicer ne dovoljuje, da bi jo obdržali ali sploh dosegli: vizijo lepote, iz katere se tudi umetnost poraja in ki vztraja kot trdnjava v samem središču sovražnikove dežele, kjer jo legije starosti, bolečine, obupa, bolezni in smrti zaman oblegajo. Meni je uspelo, da sem sovražna dejstva premagal, sem pomislil in sem bil Glorii neskončno hvaležen, da me ni uslišala, zakaj ko bi me bila — ali bi bila danes še ideal, ki se ne more spremeniti? Ne, v mojih očeh bi prav gotovo ne bila več tako popolna, tako čudovito lepa in mlada, tako nedosežna umetnica.

Spet me je skoraj nezaupljivo pogledala z nekoliko poševnimi, zelenkasto višnjevimi očmi, ki se čudovito iskrijo in leskečejo, čeprav bi kdo drug — jaz ne — utegnil reči, da so veke nad njimi nekam nabrekle in zardele in da delujejo mešički pod očmi izrazito utrujeno na biserno belem obrazu z debelo plastjo pudra, izpod katere kljub vsemu silijo na dan temne sence kot odsevi neke tragične slutnje, od katere

je kakor zahlipala, da sva se oba, ona in jaz, skoraj prestrašila in sem zaklical: »Kaj je, Gloria?«

»Nič, nič — samo nekoliko razburjena sem, kot zmeraj pred premiero.«

Potrkal sem po prsnem žepu. »Tukaj je vstopnica za nocojšnjo predstavo. Violeta sodi med tvoje najlepše kreacije in strašno se že veselim, da ...«

»Tako dobro mi je doma,« mi je brez prehoda segla v besedo, »tako vesela sem tudi jaz, da spet vse vidim, in Žan je s tukajšnjo upravo podpisal v mojem imenu pogodbo za daljše gostovanje, mogoče bom sploh ostala dalje časa v starem kraju, nekam naveličala sem se tujine. Kako tam zunaj spletkarijo! Vsi ti časnikarji, ki jih podkupijo mlajše kolegice, da potem pišejo o meni, kako izgubljam glas ...«

Razburjeno je planila po sobi, da so dolgi uhani okrog njenih lic zažvenketali in se je stresla ogrlica, ki ji je s tremi nizi biserov obkrožala kraljevski vrat. »Čeprav mi v koloraturi mogoče na vsem svetu še danes ni nobena kos!«

»Tudi v lepoti ne,« sem si drznil pripomniti.

»Da, na odru moramo biti lepi, da nas publika vzljubi,« je vzradoščeno rekla. »Kako nam je potem hvaležna za to, kako nas obsipa z aplavzom, s cvetjem in pokloni in — kako kmalu nas pozabi!« je vzdihnila ter tragično zmajala z glavo, uhani in ogrlica pa so ji spet pritrjevali z žvenketom in iskrenjem.

»Tebe ne more nihče pozabiti, kdor te je vsaj enkrat videl ali slišal,« sem rekel iz lastne izkušnje.

Z dolgim prožnim korakom, ki sem ga tako dobro poznal z odra, je stopila k odprtemu zaboju, ki je stal v kotu poleg stojala z lasuljo, in začela z neko strastno vnemo jemati ven kartone z nalepljenimi izrezki raznih kritik in recenzij, revije in ilustracije s svojimi podobami, vsa zasopla, gnevna, obupana in vendar ponosna. »Vse to so že pisali o meni! Poglej! Cel zaboj slave! In danes? Nekoč sem prevzetno obrnila domovini hrbet, danes sem še vesela, če najdem tukaj zavetje.«

Glas se ji je skrhal. Krenil sem k nji, jo prijel za rame in rekel zaskrbljeno. »Pa kaj je vendar s teboj? Takšnega pesimizma pri tebi nisem vajen.«

»Pesimizem? Ne, narobe, zelo zelo sem srečna in vesela in ... Samo na živce mi gre, da Žan že včeraj in danes ... skratka, z neko baletko se mi klati. Pobral jo je v nekem baru, to je pri njem že tradicija. No, meni je vseeno, ampak da me ravno zdaj, pred premiero pušča samo ... Toda sedi vendar! Kava je že skuhana. Hočeš tudi konjaka? Saj sem tako vesela, da te vidim, samo tebe sem si še želela. Koliko spominov!

Pogovarjala se bova brez prenehanja do večera, ti dobri, plemeniti človek!«

Posadila me je na zofo, sedla poleg mene in me spet prišla za roko. »Žan pa naj le hodi, koder ga je volja. Z moškimi nočem imeti nobenega opravka več,« je rekla in spomnil sem se, da je to zatrjevala že pred petindvajsetimi leti. »Ne izplača se, ker ni med vami pravzaprav nobene razlike,« je pristavila tako pristržno nedolžno, kot je znala samo ona.

»Kako dobro, da se tega ne zavedamo,« sem malce žalobno zamrmral in se zdrznil, zakaj ta trenutek je zaklical iz predsobe njeno ime neki meni še predobro znani glas — bodro in predrzno, kakor kličejo moški imena žensk, ki so jim brez pridržka vdane. In bliskoma se mi je utrnila pred očmi podoba tiste noči, ko je Gloria mogoče iz neke krute objestnosti dala tudi meni ključ od svojega stanovanja in sem, potem ko sem odklenil vrata z burno utripajočim srcem, našel v njeni spalnici tedaj še atletsko postavo Mefista Münchenske opere — našega rojaka Žana Volbenka, ki se je tam klical za Wolfganga, se pravi, Mefistova črna pelerina je ležala na tleh, on sam pa na Glorijini postelji, kjer je poslej tudi vztrajal, tembolj ker je zaradi popivanja in nezmernega življenja še razmeroma mlad izgubil glas in se preživljal samo še kot Glorijin impresario in osebni tajnik.

»Aha, obisk imaš,« je rekel, ko je vstopil. Odložil je biserno sivi klobuk in rumene rokavice iz jelenjega usnja na klavir. Za razliko od Glorie se je Volbenk hudo spremenil, vendar ta prejšnji čedni gizdalin nemara še zmerom misli, da je lep in zapeljiv, z lasmi, ki si jih skrbno češe čez plešo in seveda tudi barva, s trebuškom, kakršnega dobijo tudi suhljati moški v nevarnih letih, pa s težkimi, povešenimi potezami na ohlapnem pobeljenem obrazu, na katerem učinkujejo vranje črne obrvi kot obrvi klovna. Zaradi tega je še strašnejše, da skuša še zmerom lahkomišelnost in lahkotno skakljati, čeprav je pri vsakem poskoku občutiti, kako mu v kosteh nekaj škriplje in poka.

»Naš dragi, naš večni Veles, seveda,« se je nato posmejal z zobmi, ki so tako enakomerni in beli, da za gotovo niso njegovi. »Ne bom ga vprašal, ali se je vrnil v domovino zato, ker je tebi sledil, ali pa se je znašel na istem kot midva, ki sva odkrila, da nimava več drugega izhoda.«

»Idiot!« je siknila Gloria.

»Saj ne misliš gospoda Velesa, kajne da ne, dušica?« jo je prijazno vprašal in si natočil konjaka, ki ga je prej ponujala meni. Brez besede je planila k njemu in mu izbila kozarec iz roke.

»Bravo, zmeraj sem občudoval tvoj temperament,« je rekel in si vdrugo natočil, zdaj pa mu ni več branila, samo zamahnila je in rekla s pomenljivim zaničevanjem: »Moški!«

Toda v glasu ji je hkrati trepetala senčica zavisti in občudovanja, čeprav nisem mogel nikdar razumeti, kaj neki lahko občuduje ženska, kot je ona, na moškem, kakršen je Volbenk, če ne svoje lastne moči, ki se je podredila njegovi slabosti.

»In črna kava?« jo je vprašal čez rame. Gloria je postavila predenj skodelico, ki jo je bila menda že meni namenila, on pa jo je hlastno izpraznil. »Mmm — spet se mi jasni v glavi.« Nato še požirek konjaka. »Tako! Zdaj lahko spet mislim.«

»Name!« je očitajoče rekla.

»Samo nate, kakor zmeraj, carissima! Prvič, cvetlice so že v gledališču, treba je samo še dati navodila, katere naj ti prinesejo pred zastor po prvem dejanu, katere po drugem in tako dalje! Drugič, že včeraj sem najel štiri golobradce ter jim razdelil vstopnice, enemu v parterju, enemu na dijaškem stojišču, enemu na balkonu in enemu celo v loži prvega reda, da bodo po tvoji prvi veliki ariji začeli vzklikati »Gloria! Gloria!«, nato pa burno ploskati in topotati z nogami. Dokazano je, da v vsakem manjšem teatru že štirje dobro razporejeni glasovi potegnejo vso čredo za seboj. V ginljivih trenutkih bodo tudi potegnili iz žepa rutice in se useknili, kar je signal za splošne solze.«

»Nekoč ni bilo treba najemati mladičev z žepnimi ruticami,« je rekla Gloria skoraj sovražno.

»Tudi danes bi jih ne bilo treba, ko bi midva, golobica moja, ne živela v skrajno zmaterializiranem svetu, kjer je tudi umetnost predvsem matematika — enačba zvez, spretnosti in verjetnostnega računa, v kateri igra neznanka x — tvoje petje — skrajno podrejeno vlogo. Kar vesela bodi, da tvoj osebni tajnik ni samo gentleman, ampak tudi dušeslovec — človek, ki dobro pozna slabosti svojih bližnjih, ker od tega živi. Dokazano je, da je vse na svetu mogoče dokazati. Ali je naša velika umetnica na zatonu svoje slave? Ne, na višku je, če morem o tem prepričati ljudi, in to ni težko, če sem v teh rečeh dovolj izkušen in dovolj — podjeten. Ali sem jaz Žane? Ne, če mi bosta s častivrednim Velesom mogla ali hotela verjeti, sem ta trenutek Gloria ali celo Violeta.«

V navalu objestnosti je potegnil nakodrano plavolaso lasuljo s stola, da se je nevarno zamajalo, ter si jo ročno, čeprav nekoliko po strani posadil na glavo.

»Periko nazaj! Skuštral mi jo boš, norec!« je zavpila Gloria in mu jo poskušala vzeti, on pa je samo zavil oči ter medleče iztegnil roke

proti nji, medtem ko se ji je spretno umikal. V falzetu je zapel arijo Violete: »Le zavriskaj, duša moja, le predaj se slepo vetrovom!« Pri tem se je odzibal gor in dol po sobi, kakor bi opletal okrog sebe s košato krinolino, medtem ko ga je Gloria zaman lovila in ga skušala ustaviti.

»Poj in vriskaj, zdaj je tvoj čas!«

»Sram te bodi, že popoldne ga imaš!« je zaklicala Gloria, odnehala in omahnila na zofo.

On pa je spet iztegnil roke proti nji in z na stran nagnjeno glavo zapeljivo zapel: »Vsako jutro me zbudi v radost, sveže sile zanjo mi daj! Vsako noč na drugih prsih, vsako noč drugje bo moj raj, ah, ah...« In spustil se je v visok, skrhan, neskončno razvlečen trilček, da nisva niti Gloria niti jaz mogla vzdržati, temveč sva se začela sprva pridušeno, potem pa čedalje huje smejati.

Priklonil se nama je in nenadoma dejal z naravnim glasom: »Ali slišiš zdaj moje štiri, kako ti ploskajo? Štirje ali ves teater?«

In začel je igrati med publiko porazmeščene navijače, poskakovati, topotati z nogami ter ploskati, medtem ko se mu je lasulja pijano zibala na glavi nad črnimi obrvmi klovna, hkrati pa klicati na vse grlo: »Gloria! Gloria!«

Priznati moram, da je bil dober igralec, zakaj trenutek nato je že spet spremenil obraz in držo ter se začel ljubko priklanяти kot pevka, ki se hvaležnemu občinstvu zahvaljuje za ovacije. Spakljivo je vrgel nekaj poljubčkov v avditorij. Nato je kliknil nevidnemu občinstvu: »Ploskajte, ploskajte! In to je slava.«

»Mar ni čudovit?« se je Gloria obrnila proti meni in si obrisala oči, v katerih so se bile od smeha nabrale solze, toda jaz sem se na lepem razžalostil in se poslovil.

Počasi sem krenil iz njenega stanovanja po nenadoma tako tesnih ulicah domačega mesta, ki sem ga bil nekoč zapustil s prevelikim upanjem. Kaj vse je medtem minilo in upanje se je manjšalo in manjšalo kot dogorevajoča sveča! Zdaj me je zanesla pot na most čez reko. Kakor je bila Gloria čisto pravilno dejala, je v vsakem večjem mestu reka in tako je tudi v našem, čeprav ne vem, ali zasluži vzdevek »večje«. Reka, ki mi je leno polzela pod nogami, vsekakor ni bila večja od širokega potoka; most, na katerem sem stal (čeprav moram resnici na ljubo povedati, da je bil to samo eden naših manjših mostov v predmestju), pa tudi ni bil dosti imenitnejši od navadne brvi. Naslonil sem se na leseno prečko ograje ter se zazrl v vodo pod seboj, v kateri so se zrcalile jesensko žalujoče vrbe nabrežja, ki so kdaj pa kdaj poslale v strugo bledozlato ladjico uvelega lista, da je zaplaval mimo mene

kot moji izgubljeni dnevi. In ti dnevi v moji duši in listi na temni gladini so bili edino, kar se je nekaj časa premikalo, dokler ni trenutek potrnosti neopazno minil in so v vodi nepremično zasijale tihe podobe z začarano čistostjo, kakršno imajo podobe iz preteklosti, ki so nam ostale edine zveste, potem ko je vse, kar je bilo nekoč malenkostnega in minljivega, v našem spominu že davno ugasnilo, te podobe pa nam večno svetijo v temni duši kot zvezde. Prizori iz mladih let, zraven Glorijina postava in poleg nje manjša moja, ki pa jo drobni, komaj opazno drseči valovi kmalu dovolj raztegnejo, da zrastem kot v svojih željah in lahko obstanem ob njeni strani. Tako povečanega sem se videl z večno baskovsko čepico na glavi, v ohlapno prepasanem dežnem plašču, z ugaslo cigareto, ki mi vztrajno visi s spodnje ustnice, z okroglimi očmi, ki so se z leti v vnanjih kotičkih povesele, da nekam žalobno začudeno strmijo v svet in so tako otroško sinje, da se jim nikakor ne poda sivina košatih obrvi nad njimi in se zdi moj rdeči obraz zaradi njih še bolj rdeč. Toda videl sem za seboj velika mesta, železnice, ki drviijo prek celin, parnike, ki vozijo čez oceane, bujnost tropičnega rastlinja, v led okovane fjorde, vso panoramo velikih popotovanj, zaradi katerih sem zdaj tudi jaz v tem majhnem mestu velik, čeprav sem se marsikdaj lahko pretikal samo tako, da sem v Parizu prodajal čopiče, v Oslu zastopal firmo s ponarejenim vinom, v Marseillesu drpalil kot pristaniški nosač, v New Yorku pomival okna. Če nič drugega, vsaj to veličino mi je dala v primeri z ostalim svetom domovina, in tako sem, ne da bi se postavljaj na prste, velik ne samo v vodi pod seboj, ampak nasploh, vsaj iz perspektive brvi, na kateri ta trenutek stojim — in s to mislijo sem odšel proti svojemu hotelu, da bi se za večerno predstavo v operi preoblekel v temno obleko.

Nemara bi bil moral Glorio še tisti večer poiskati, ne samo zavoljo najinega starega prijateljstva, temveč tudi zaradi besede, ki bi jo bil v tisti uri samo jaz lahko rekel in ji je bila morebiti potrebna. Ali pa sem imel pravico vdreti k nji v trenuku, ko mogoče ni hotela nikogar videti, in predvsem: ali sem imel dovolj poguma? Nisem ga imel in noč je minila, da sam ne vem kako, vsekakor sem jo prebedel, loveč kot izgubljeno tarnanje neke neme krike v duši, njene ali svoje, dokler me ni odrešilo prvo škripanje tramvaja na ulici pred hotelom, ki mu je sledila prva stopinja na pločniku, bežeča, kot bi lovila jutro.

Potem sem se dopoldne celo večnost sprehajal pred hišo, v kateri je stanovala Gloria, dokler nisem slednjič vendarle stekel do veže, do stopnic, do njenih vrat, do zvonca, do Agate, ki me je spustila v pred-sobo še bolj namrščena, koščena in nema kot po navadi in mi tako odločno odkimala, ko sem jo hotel nekaj vprašati, da sem kar otrpnil.

Stoječ za temnimi vrati z najmanj tako burno utripajočim srcem kot takrat, ko sem s ključem, ki mi ga je bila dala, odklepal njeno stanovanje, ne zavedajoč se, kako zelo sem ogoljufan, sem poslušal iz njene sobe Gloriiin glas, ki je rahlo, negotovo poskušal nekaj peti. Ko sem natančneje prisluhnil, sem razložil tudi besede:

»Oj z bogom sanje mlade, sanje zlate in vesele, na licu so mi rože, rože rdeče obledele, ah, kje...«

Glas se je pretrgal in Agata mi je tiho, previdno odprla vrata, kakor da stopam k bolniku, jaz pa sem se lahko mežikajoč zazrl v poltemo, ki je vladala v sobi.

Stala je tam z razkriljenimi rokami kot na odru in zdajci je njena ohlapna domača halja zavihrala, zakaj planila je bila h gramofonu in ga odprla. V njenih gibih je bilo toliko razburkano gledališkega, da mi je bilo, kot da gledam enega znanih prizorov v kakšni operi, tembolj ker se je s plošče zmagovito oglasila arija, ki jo je prej sama pela, vendar to pot z njenim nekdanjim bleščečim glasom in v italijanščini: »Addio del passato bei sogni ridenti, le rose del volto...«

Nenadoma je iglo odstavila, da se je plošča z nekim zlobnim bzi-kanjem prazno obračala dalje. Gloria je vzdignila s prstani obteženo roko, kakor da je hotela nekoga posvariti, neko tujo žensko, ki se ji posmehuje, zakaj rekla ji je: »Utihni! To nisem več jaz.« Začela je hoditi gor in dol po sobi in viti roke. »In vsi so me zapustili! Sama, v tem stanovanju, na svetu...«

Pomolil sem glavo v sobo in ponižno rekel: »Jaz sem še tukaj, Gloria.«

Odvrnila je z zamolklim tragičnim glasom: »Naročila sem Agati, da nočem danes nikogar videti.«

»Vem, tvoje srce...« sem zajeceljal.

»Moje srce je v redu, je zmeraj bilo. Šele lani me je preiskal specialist in izjavil, da imam prav konjsko srce. Kaj stojiš tam zunaj kot tepec? Stopi vendar v sobo!«

Vstopil sem, obzirno zaprl vrata za seboj in jo nekoliko prestrašeno pogledal od spodaj navzgor, tako razburjene je nisem še nikdar videl.

»Toda med sinočnjo predstavo ti je glas — oprosti — odpovedal zaradi srčne slabosti,« sem kolikor mogoče pomirljivo rekel.

»Odpovedal mi je, ker nimam več glasu,« je zaihtela Gloria in omahnila na zofo, kakor bi jo bil kdo spodnesel. »Že dolgo sem si pri visokih tonih pomagala s falzetom, zdaj pa niti tega ne zmorem več. Finita la commedia!« Zdaj šele sem opazil, da je imela vrat povit z debelo flanelasto ruto. Besno si jo je odpela, jo strgala s sebe in tre-

ščila po tleh. Nato je prevrnila še stekleničko z zdravilom, ki je stala na najbližji mizici, ter zavpila: »To medicino pa naj doktor sam popije, če misli, da bo potem mogel zapeti visoki ce!«

»Mila moja, ne razburjaj se tako, ker bi potem utegnila še resnično zboleti,« sem spet zamrmral, naglás si še zmerom nisem upal govoriti.

»Kaj ti nisem še dovolj bolna, brezdušni, trdosrčni človek?« je obtožujoče zaklicala in z veseljem sem ugotovil, da se ji glas čedalje bolj krepi. »Mar ti ne zadostuje, da so me sredi drugega dejanja kot mrtvo odnesli z odra, ti je bilo premalo škandala, ko so na lepem morali prekiniti predstavo, češ da veljajo kupljene vstopnice za prihodnjič, kakor da bi bil zame še kje na svetu kak prihodnjič, kakor da ni vse pri kraju, moja pevška kariera uničena, poslednja iluzija razbita, o, o!« Gledala me je s široko razprtimi, motnimi, rahlo blaznimi očmi in ta blaznost je bila vse prej kot igrana. »Poberi se še ti!« je zavreščala in mislil sem že, da se bo z nohti zakadila vame, in sem se zbegano umaknil proti vratom, mrmrajoč, da, seveda, saj pojdem, če bi bila rada sama, toda na vsem lepem me je prijela za rame, me rahlo upirajočega se potegnila nazaj ter me skoraj surovo potisnila na stol, sama pa spet omahnila na zofo meni nasproti in hripavo zašepetala: »Ne hodi! Jaz... sem te vse jutro čakala. Bojim se ostati sama. Ne prenesem te tišine. Zato ostani, govori, kar hočeš — neslanosti, kaj pametnega tako ne znaš.«

Nekaj časa sem sedel molče, z rokami na tresočih se kolenih, s povešeno glavo, nemo loveč besede, ki sem jih bil vso noč pripravljaj, pa so me zdaj zapustile, da sem obupano strmel v praznoto v sebi. »Ko sem te prvič videl na odru v našem mestu,« sem omahujoče pričel, »si prav tako pela Violeto, lepa, vitka ko breza, ognjevitka, čudovitka... Gledal sem te in občutil, da gledam popolnost v njeni najlepši obliki, prekrasno muzo petja...«

»Čemu mi to pripoveduješ? Da bi me mučil?« mi je segla v besedo.

»Hotel sem ti samo povedati,« sem nadaljeval nekoliko glasneje, »da je tisti čas zame in zate resničnejši od vsega, kar se je poslej zgodilo, in da si ti, Gloria, še zmerom prva pevka na svetu, slavna, lepa in večno mlada — in od tega ne odstopim!« Toda bilo mi je, ko da se bom zdaj zdaj spustil v jok, ko sem jo gledal ter moral sam sebi priznati, da to ni več ona.

Ne vem, ali me je še poslušala, ali je bila sploh slišala moje zadnje besede, zakaj togo se je naslonila nazaj, si pokrila z rokami oči in začela tiho jokati. »Povedala ti bom, kaj se je zgodilo,« je potem vzdihnila. »Po prvem dejanju sem ju našla v svoji garderobi, Žana in njegovo baletko. Prvo dejanje je še nekako šlo, razporeženje med publiko

je bilo dobro, simpatično in jaz sem se spominjala, kako je bilo, ko sem tukaj prvič pela Violeto in sem bila v lepega in mladega Alfreda tudi v resnici nekoliko zaljubljena. Zaradi tega sem imela še večjo tremo in sem prve takte svoje velike arije pela negotovo, ali potem me je začel nositi moj lastni glas kot na krilih tega spomina in tako, vidiš, sem zvozila in prišla po lepem aplavzu čisto zadovoljna v svojo garderobo, kjer sem našla malopridneža tako rekoč v objemu tiste ženske, pijanega kot po navadi, ne, še veliko bolj, zakaj zabrusil mi je, česar mi doslej vpričo tujega človeka še nikdar ni rekel, da sem stara in da nimam več glasu, dà, to mi je vrgel v obraz človek, ki...« Tu se ji je hripavi šepet pretrgal in izpod tresočih se prstov so se ji po licih, ki so se mi danes, jojme, zdela tako uvela, potočile bridke solze ter zarisale na napudrano polt višnjevkaste maroge. Ihte, v presledkih, ki so ji parali besede, da sem komaj razumel zvezo, je potem pravila dalje, kako sta se z Žanom do kraja sprla, se pravi, ona mu je zagrozila, da že naslednji dan spet odpotuje, in to v tujino, toda brez njega, tako da ne bo nikdar več mogel izkoriščati njene prizanesljivosti, on pa jo je porogljivo vprašal, od česa misli tam živeti, no, nekaj prihrankov hvala bogu še imam, je potem rekla, beži no, se ji je posmejal in ji povedal, da jih nima več, ker si je z njenim pooblastilom, ki ga je seveda ponaredil, že zdavnaj dovolil vzdigniti denar iz švicarske banke, kjer je bil naložen... Vse to je bilo preveč za Glorio, skoraj nezavestno so jo potem še zadnji trenutek preoblekli za drugo dejanje, nekdo jo je pahnul na oder, kjer je nekaj časa še igrala in pela, se delala, da še zna posnemati svoj nekdanji glas, dokler kratko malo ni mogla ničesar več iztisniti iz sebe in se je naredila, da je omedlela, da si je tako vsaj prihranila nadaljnje muke.

»Tako, vidiš,« je končala, »je ravnal z menoj človek, za katerega sem žrtvovala vse — me uničil in pripravil ob zadnji denar!«

»Denar?« sem nekam odsotno ponovil, tako daleč je bila misel na materialno izgubo od izgube, ki me je v resnici zadevala. »Prava reč, Gloria — v denarju ni sreča,« sem zamrmral.

»Toda meni ne ostane ničesar več,« je rekla z obupanim gnevom.

»Pač, mila moja — ali mi nisi pravila, da imaš tukaj v domovini hčerko? Ta mora biti zdaj že pametno in odraslo dekle in...«

Z neko besno užaljenostjo me je pogledala in kriknila: »Menda ne misliš, da bi mogla zdaj izkoriščati njo, ki sem jo zapustila? Zelo globoko sem padla in prav mi je, prav mi je, ampak tako globoko, kakor misliš ti...«

Prijel sem jo za roko, ki je divje krilila z njo, pokleknil pred njo, ji poljubil od razburjenja žvenketajoče prstane, o, kako kovinasto

mrzli so bili pod mojimi ustnicami! in jo začel rotiti, naj tega nikar ne misli.

»Česa?« mi je spet segla v besedo, medtem ko me je sovražno in prezirno pogledovala. »Da sem izgubila edino, za kar sem hotela živeti: svojo lepoto, slavo in denar?«

Nekaj minut sem govoril v prazno, preden sem se ovedel, da me sploh ne posluša, čeprav mi je še zmerom z neko trpko sovražnostjo zrla v obraz, kakor da sem jaz vsega kriv, vendar je menda potem vseeno ujela nekaj mojih besed, ko sem jo prosil, naj vsaj mojim očem verjame, če že svojim noče, mojim očem, ki še zmerom vidijo njeno neuničljivo lepoto, mladost in ...

»Ne, ne,« je kriknila. »Vidijo žensko, ki je sama sebi in drugim predolgo lagala, da je mlada!«

Neka boleštna svojeglavost jo je zanašala čisto drugam, kot je prvotno hotela. Najprej se je bila samo s prsti rahlo dotaknila boleče rane, zdaj jo je pred mano čedalje bolj razgaljala in nahajala v tem, da je sama sebe trpinčila, neko temno, sovražno naslado. »Kaj pa veste vi moški,« je gnevno dejala. »Večno ostanete dečki. Tudi ti, kakor si aboten in star — še zmerom deček. Toda me ženske se iz vaših ljubic spremenimo v vaše babice, z vsako gubo, z vsakim sivim lasom, ki nam krade mladost! O, kako vas zaradi tega vse sovražim! In tudi tebe sovražim in mrzim.«

»Samo izčrpana si in utrujena, drugače pa se nisi spremenila, vsaj zelo ne,« sem rekel z nekim besnim pomilovanjem, z drhtečimi ledenimi ustnicami, še zmerom na kolenih, sam sebi klavrn in smešen, kruto zbehan od občutka, da me zapušča zadnja trohica poguma in moči.

»Lažeš, kakor si vedno lagal! Sicer pa, kaj mi mar!« je začela kot iz uma vpiti in si s flanelastim ovitkom, ki ga je bila prej zavrgla, besno brisati obraz. »Zdaj hočem biti takšna, kakršna sem v resnici, sebi in vam vsem navkljub! Na, poglej me, poglej, kakšna sem brez šminke!« je vpila dalje, medtem ko so ji solze curkoma lile po licih in ji še hitreje brisale z obraza lepoto, kakor si ga je mogla z ruto.

»Poglej si no še enkrat moje krasne lase! Vi vsi mislite, da si jih rdeče barvam, ker je táka moda, pa sploh niso moji, zakaj moji so tako revni, da se jih še barvati ne splača!« In v poslednjem izbruhu samomorilnega obupa si je potegnila z glave lasuljo ter mi zmagoslavno pokazala svojo lobanjo s kratko ostriženimi, redkimi sivimi lasmi kot režečo se, razorano podobo smrti, medtem ko so se ji svinčeno sive ustnice pačile v grozljivem, srce trgajočem smehu: »To sem jaz: kar do sitega se me naglej!«

Jaz pa sem še zmerom nebogljenó klečal in zdaj še celó nisem imel dovolj moči, da bi se bil pobral, temveč sem nebogljenó medlel dalje na zmehčanih kolenih pred svojo čudovito, edino Glorio. Bridko sem se zavedal, da je to trenutek, ko bi lahko ponudil roko soigralcu v tragediji, ki je tudi moja in nas vseh, ter ji rekel, da jo neomajno ljubim v vsej veličini njene človeške bede in da znam tako požlahtniti svoj mali dan.

Toda nisem ji znal povedati, kar bi ji bil moral povedati že zdavnaj, zakaj danes je bilo za oba prepozno, in čeprav nisem nikdar ničesar ljubil tako iskreno kakor ta trenutek kruti obraz njene resnice, nisem zmogel drugega, kot da sem si zakril oči, čuteč nadvse mučno, kako kratki in okorni so moji ubogi prsti, in ko sem se nekako skobacal na noge in jo spet pogledal, je Gloria že sedela tam na zofi, toda spet z lasuljo na glavi. Tiho, skesano me je prosila, naj odidem, kar sem tudi storil.

VEČER POJE

Jože Udovič

Zarja še ni pozabila
na prvo jutro sveta.

Zleknjena trata hrani
v rožah spomin na ljubezen,
rojeno v njenem naročju.

Trenutek večera
se je prelil
skozi strmenje
mlade matere
v barvo otroških oči.

Se bo znova
tako svetilo nebo
tisti dan,
ko se bo otožnost
v neznanih prsih
spomnila,
s kakšnim glasom je pel
ta večer...